

Projekty MPSV nejsou jen na papíře, pomáhají dětem

Ministerstvo práce a sociálních věcí se dlouhodobě snaží zvyšovat kvalitu práce s ohroženými dětmi a rodinami prostřednictvím systémových projektů. Projekt „Podpora systémových změn v oblasti služeb péče o ohrožené děti, mladé lidi a rodiny v České republice“, který byl ukončen v prosinci 2022 se zaměřil na velmi náročnou oblast sociálně-právní ochrany dětí umístěných v ústavní péči a dětí, jimž toto umístění hrozí. Jednou z nejdůležitějších a zároveň nesložitější disciplín je schopnost pokračovat v plánování práce s dítětem a jeho rodinou poté, co je dítě umístěno do ústavu, tedy v situaci, kdy je snahou o „záchranu“ často vyčerpána rodina, podpůrné služby i OSPOD. Projektu „Podpora systémových změn v oblasti služeb péče o ohrožené děti, mladé lidi a rodiny v České republice“ se podařilo provést revizi 5297 vyhodnocení situace dítěte a individuálních plánů dítěte a navštívit přes 200 pobytových zařízení, kde se pracovníci projektu soustředili primárně na potřeby umístěných dětí. Výsledkem nebyla pouze tvorba metodických doporučení, pomocných nástrojů a zpráv z navštívených zařízení pro jednotlivá pracoviště OSPOD, ale i reálný dopad na samotné děti, jejichž situace byla v několika případech přehodnocena a mohly se vrátit tam, kam patří. Do fungující rodiny.

V rámci projektových aktivit byla realizována přímá metodická podpora pracovníků OSPOD při vyhodnocování situace dítěte a rodiny a individuálním plánování práce s dítětem a rodinou (prostřednictvím tzv. IPOD). Spolupráce probíhala v rámci všech krajů ČR a mimo jiné cílila i na analýzu potřeb dětí, které vyrůstají v zařízeních pobytové péče. *„Brzy po začátku projektu v roce 2019 bylo zřejmé, že ne všichni pracovníci OSPOD tyto nástroje efektivně využívají ve své praxi, a ne vždy si uvědomují jejich přínos pro práci s dítětem a rodinou. Aby byl proces vyhodnocování a individuálního plánování úspěšný, musí sociální pracovníci rozumět tomu, k čemu tyto nástroje slouží. Uvědomění si, že strukturovanost vyhodnocení dle jednotlivých oblastí života dítěte umožňuje úvahu nad jeho potřebami a ochrannými i rizikovými faktory, je prvním krokem k poskytnutí odpovídající podpory dítěti a rodině. Toto posouzení a porovnání zjištěných informací ve vzájemných souvislostech je pro plánování efektivní práce s dítětem a rodinou klíčové. Naprosto zásadní je v tomto shoda na tom, že ústavní výchova je pouze opatření, nikoliv definitivní řešení,“* popisuje **Kristýna Jůzová Kotalová**, vedoucí projektu, klíčovou činnost jedné z projektových aktivit. Na základě těchto zjištění byly vytvořeny vzdělávací workshopy, které tvorbou IPOD pracovníky OSPOD podrobně prováděly. Poptávka po nich byla velmi vysoká a přidávaly se další specifická témata, na která projekt rychle reagoval a vytvářel další školení na míru podle potřeb jednotlivých pracovišť (např. Vyhodnocování situace dítěte s postižením, nebo v náhradní rodinné péči). Výsledkem je proškolení **1593 lidí v rámci 136 workshopů**.

Zpětná vazba na toto vzdělání ukázala, že někteří pracovníci, často i s mnohaletou praxí, nevyužívali tento nástroj efektivně a poté, co školení absolvovali, změnili názor nejen na jeho užitečnost, ale také na situaci dětí. Pochopili smysl, kterým je dívat se na přidělené případy z hlediska potřeb samotného dítěte, protože tvorba IPOD by měla probíhat především za využití relevantních informací od dítěte. Ty je možné získat rozhovorem s dítětem a členy rodiny, rozhovorem s blízkými lidmi kolem dítěte (vychovatelka, trenér apod.), pozorováním, zprávami od lékaře či učitele apod. Metodický tým MPSV vytvořil také řadu pomocných nástrojů pro snazší orientaci se v tématech, o kterých se může pracovník s dítětem a dalšími aktéry bavit a jejichž prostřednictvím může zmapovat relevantní oblasti života dítěte. Právě

tato analytická, vyhodnocovací část je základním kamenem pro tvorbu IPOD, jelikož v jejím závěru dochází k identifikaci toho, na co je třeba se skutečně v práci s dítětem a rodinou zaměřit. Analýza všech zjištěných informací je klíčovým momentem při práci s dítětem a rodinou a je nutné podotknout, že v rámci spolupráce s pracovníky OSPOD byla analytická část vyhodnocení nejčastěji konzultovanou oblastí. V této části jsou zohledněny potřeby, rizikové faktory a ochranné faktory. V IPODu jsou pak stanovovány cíle, které musí vždy vycházet z analytické části vyhodnocení a měly by být vždy propojené s potřebami dítěte, které identifikujeme v rámci vyhodnocení jako nenaplněné.

„V rámci terénu SPOD je nutné podpořit vědomí, že podrobné vyhodnocení a IPOD jsou provázané nástroje, dále získat větší jistotu v tom, jaké relevantní informace do vyhodnocení uvádět, definování potřeb, rizikový a ochranných faktorů a v neposlední řadě prohlubovat dovednosti pracovníků ve zpracování analýzy situace dítěte a rodiny,“ dodává Kristýna Jůzová Kotalová.

Důležitým úkolem OSPOD je sledovat naplňování práv dětí v ústavech, což je realizováno prostřednictvím kontaktu s dítětem v rámci návštěv zařízení. Další aktivitou projektu byla proto realizace více než 200 návštěv ústavních zařízení, při kterých byly sledovány potřeby dětí a míra jejich naplnění. Cílem projektu bylo obsáhnout většinu (70 %) ústavních zařízení v České republice, poskytujících pobytovou péči dětem. Navštěvovány byly zejména běžné dětské domovy, většinou zřizované krajskými úřady, ale i církevními organizacemi a soukromými subjekty. Dále zařízení zřizovaná MŠMT včetně diagnostických ústavů, zařízení poskytující krizovou pobytovou péči (ZDVOP) a zařízení zajišťující dlouhodobé pobyty dětem se zdravotním postižením (DOZP). Navštíveny byly i dětské domovy pro děti do 3 let (dříve kojenecké ústavy), jejichž role se v průběhu projektu díky změnám, schváleným zákonodárci, výrazně změnila. Projektový tým během návštěvy kombinoval studium dokumentace, zúčastněná pozorování, a také polostrukturované rozhovory s dětmi a personálem (celkem se takto podařilo uskutečnit **přes 1.500 rozhovorů**, z toho **více než 900 rozhovorů s dětmi**). Z poznatků z návštěv následně projektový tým sestavil tzv. zprávy z návštěv zařízení, které obsahují zjištění z konkrétního zařízení. Během návštěv byly shromažďovány poznatky k tomu, jak se daří zařízením kolektivní pobytové péče zajišťovat potřeby dětí v oblasti vztahů, bezpečí, zdraví, učení, chování a materiálního zajištění. Mimo zpráv z návštěvy jednotlivých zařízení vznikly také dva materiály: *Analýza potřeb dětí v kontextu pobytové péče a Krajský model sítě*. Zobecněná zjištění na systémové úrovni byla následně shrnuta do výstupů, zpracovaných projektovým týmem a také společností SocioFactor. Tyto výstupy mohou kraje využít pro podporu transformačních procesů a zacílení preventivních aktivit, ať je to strategické plánování, zaměření krajských projektů či grantových výzev.

Cílem projektu byla snaha shromáždit poznatky, které mohou přispět ke **zkvalitnění práce s dětmi v evidenci OSPOD** a ke **snížení dlouhodobě vysokého počtu dětí svěřených do ústavní péče v ČR** – to je fakt, na který upozorňují i mezinárodní instituce. Praktické poznatky vyplývající z konzultací několika tisíc individuálních plánů ochrany dítěte a mnoha desítek workshopů s pracovníky OSPOD a NNO, stejně jako z návštěv velkého vzorku ústavních zařízení ukázaly, že klíčovou podmínkou pro naplnění potřeb ohrožených dětí je individuální přístup. Lze jej realizovat za současných podmínek, pokud je pro to vůle, jak je shrnuto v analytických a doporučujících zprávách pro jednotlivé kraje. Nezbytná je též nová zákonná úprava, na níž MPSV v tuto chvíli pracuje.